

Література

1. Błoński J. Forma, śmiech i rzeczy ostateczne. Studia o Gombrowiczu / J. Błoński. – Kraków, 2002. – 287 s.
2. Bolecki W. Poetycki model prozy w dwudziestoleciu międzywojennym / W. Bolecki. – Kraków, 2000. – 394 s.
3. Głowiński M. “Ferdydurke” Witolda Gombrowicza / M. Głowiński. – Warszawa, 1995. – 119 s.
4. Głowiński M. Gombrowicz i nadliteratura / M. Głowiński. – Kraków, 2002. – 285 s.
5. Gombrowicz W. Ferdydurke // Gombrowicz W. Dzieła. – Kraków ; Wrocław, 1986. – T. 2. – 274 s.
6. Jarzębski J. Podglądanie Gombrowicza / J. Jarzębski. – Kraków, 2001. – 246 s.
7. Jaszewska D. Nasza niedojrzała kultura: postmodernizm inspirowany Gombrowiczem / D. Jaszewska. – Warszawa, 2002. – 203 s.
8. Margański J. Gombrowicz wieczny debiutant / J. Margański. – Kraków, 2001. – 225 s.
9. Mokłycia A. Funkcja stylistyczna metafory w powieści “Ferdydurke” W. Gombrowicza // Polska – Ukraina: dialog kultur. Materiały z sesji naukowej / pod red. W. Piotrowskiego. – Piotrków Trybunalski, 2005. – S. 107–118.
10. Nowak L. Gombrowicz. Człowiek wobec ludzi / L. Nowak. – Warszawa, 2000. – 326 s.
11. Olejniczak J. Kłamstwo nieprzerwane nas draży: cztery szkice o Gombrowiczu / J. Olejniczak. – Katowice, 2003. – 160 s.
12. Thompson E. Witold Gombrowicz / E. Thompson. – Katowice, 2002. – 186 s.

УДК 82.091:7.071.1

Світлана Нісевич
(м. Івано-Франківськ)

**ТИПОЛОГІЧНІ ВІДПОВІДНОСТІ ОБРАЗУ ХУДОЖНИКА
В УКРАЇНСЬКІЙ ТА АНГЛІЙСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ
КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТ. (НА МАТЕРІАЛІ ТВОРІВ
О. КОБИЛЯНСЬКОЇ “Valse mélancolique” ТА
С. МОЕМА “МІСЯЦЬ І МІДЯКИ”)**

У статті здійснено порівняльний аналіз образу художника в романі С. Моєма “Місяць і мідяки” та новелі О. Кобилянської “Valse mélancolique”. Висвітлено проблеми протистояння митця й суспільства та генія і моралі. Звернено увагу на типологічні відповідності та відмінності в концепції героя, композиції творів, формі викладу тощо.

Ключові слова: образ художника, порівняльний аналіз, типологічні відповідності, мистецтво, мораль, індивідуалізм, геніальність.

Нисевич С. І. Типологические соответствия образа художника в украинской и английской литературе конца XIX – начала XX века (на материале произведений О. Кобылянской “Valse mélancolique” и С. Моэма “Луна и грош”). В статье осуществляется сравнительный анализ образа художника в романе английского писателя С. Моэма “Луна и грош” и новелле украинской писательницы О. Кобылянской “Valse mélancolique”. Освещаются ключевые проблемы: противостояния художника и общества, гения и морали, затронутые авторами. Обращается внимание на типологические соответствия и отличия в концепции героя, композиции произведений, форме изложения и т. п.

Ключевые слова: образ художника, сравнительный анализ, типологические соответствия, искусство, мораль, индивидуализм, гениальность.

Nisevych S. I. The Typological Correspondences of the Image of an Artist in Ukrainian and English Literature at the end of the XIXth – the Beginning of the XXth cen. (Based on the Material of O. Kobylanska's Short Story “Valse Mélancolique” and S. Maugham's Novel “The Moon and Sixpence”). It is analysed the image of an artist in the novel by S. Maugham “The Moon and Sixpence” and the short story by O. Kobylanska “Valse Mélancolique”. The key problems such as the oppositions of an artist and the society and a genius and morality, touched by the authors, are enlightened. The attention is paid to the typological correspondences and difference in the concept of a hero, the contexture of the works, the form of narration, etc.

Key words: the image of an artist, comparative analysis, typological correspondences, art, morality, individualism, genius.

Постановка наукової проблеми та її значення. Кінець XIX – початок XX ст. характеризується глибоким проникненням теми мистецтва та митця в літературу. Починаючи з XIX ст., образ художника, творця естетичних цінностей, тема шукань і мук творчості, трагедія поета, актора, живописця у світі грошей, деградація творчої особистості й загибель її під дією нещадних грошових законів [6, 16] стають об'єктами художнього переосмислення в романній прозі, новелістиці, драматургії. На сучасному етапі розвитку світового письменства виникає потреба поглибленого вивчення літератури у її зв'язку з іншими видами мистецтва, зокрема малярством.

Аналіз основних джерел. Вказаній проблемі на сьогодні присвячено низку статей і монографій українських та іноземних дослідників, зокрема К. О. Шахової, Н. В. Гашеної, Д. Наливайка, У. Вайсштайна, О. Вальцеля, К. Вайса та ін. У них акцентовано на потребі вивчення літератури в комплексі з іншими мистецтвами, вказується на актуальність звернення до мистецької тематики, висвітлення образу митця в літературних творах.

Мета статті – дослідити в порівняльному аспекті образ художника в романі С. Моема “Місяць і мідяки” та новелі О. Кобилянської “Valse mélancolique”.

Відповідно до мети поставлено такі завдання: порівняти образ художника в зазначених творах, окреслити типологічні відповідності та відмінності творів щодо концепції героя, розкрити ключові проблеми творів.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Вхідження образу митця в літературу – процес складний і багатоплановий, що характеризується, залежно від історичної епохи, різною метою і завданнями. Значна розповсюдженість творів про митця наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. спричинена, в основному, пошуками “нового” героя – неординарної, творчої, сильної особистості, що може протистояти брутальній моралі буржуазної дійсності, творить свій власний світ прекрасного, намагається не втратити своєї індивідуальності. Саме такі вольові образи приваблювали зарубіжних та українських письменників, що зумовило появу низки творів про митця, зокрема, “Портрет Доріана Грея” О. Уайльда, “Темна квітка” Дж. Голсуорсі, “Місяць і мідяки” С. Моема, “Valse mélancolique” О. Кобилянської, “Боротьба з головою” М. Яцківа, “Чорна Пантера та Білий Ведмідь” В. Винниченка тощо.

На жаль, досі в українському літературознавстві не здійснено жодного дослідження, присвяченого порівняльному аналізу образу художника, хоча у творах українських та англійських письменників означеного типу є багато спільного: це і концепція героя, і характер його конфлікту зі світом, і проблематика, й ідейна спрямованість і т. д. Проте досить виразно в їхніх творах проглядається національна специфіка, зумовлена особливостями суспільного й духовного життя країн. Так, в англійській літературі наголошується на соціально-етичному аспекті, зв'язку етики й естетики; дається взнаки вплив видатного естетика й мистецтвознавця Дж. Рескіна [5, 8]. Українська література так само, як і європейська, відчувала зміни, нові віяння, так само реагувала на них, фіксувала їх, виходячи зі свого менталітету, якому притаманна ліричність, індивідуалізм, самозаглиблення, трагічне сприйняття світу, релігійність [1, 73].

Предметом вивчення статті є тема мистецтва й митця в романі С. Моема “Місяць і мідяки” (1919) та новелі О. Кобилянської „Valse mélancolique” (1894). Ці різні, на перший погляд, твори мають багато

типологічних відповідностей. Насамперед, вони близькі за концепцією героя. С. Моема, як і О. Кобилянську, цікавлять непересічні характери, одержимі мистецтвом та ідеєю безкомпромісного йому служіння. Роман С. Моема “Місяць і мідяки” присвячений особистості, що вразила письменника незвичайністю своєї долі. Прообразом героя став відомий художник-постімпресіоніст Поль Гоген. Авторку “Valse mélancolique”, яка була прихильницею ідеї емансипації та фемінізму, більше привабив образ жінки-художниці. Проте і в першому, і в другому творі герої наскрізь пройняті мистецтвом і поза ним уже не можуть вижити. Так, Стрікленд – головний персонаж з твору С. Моема – заявляє: “...мені треба малювати. Нічого не можу з цим вдіяти. Коли упав з мосту, немає значення, умієш плавати чи не умієш: впливай, а ні – то потопай”.

“В його голосі була справжня пристрасть, котра долала мій опір. Я відчував, що у ньому борсається якась могутня сила і володіє ним проти його волі. Щось незбагненне. Здавалося – він одержимий демоном, який от-от розшматує його...” [3, 63].

Подібна пристрасть полонить і Ганну – героїню “Valse mélancolique”: “Ти не знаєш, як можна любити те, що люди називають артизмом, що живе в нас і заповняє нашу душу; що береться звідкись у нас, виростає, опановує нас, не дає нам спокою й робить із наших істот лише послухачів і статистів своїх!...” [2, 275].

Художники у названих творах рішуче відкидають уторовані шляхи в житті, обидва протистоять встановленим суспільством законам, але кожен по-своєму, і справа не тільки у відмінності статей. Якщо Стрікленд, цілком віддавшись інстинкту творчості та нехтуючи комфортом і навіть життям, досягає вершин у своїх картинах, то Ганна представляє мистецькі кола, які виступають проти буржуазного суспільства, його обивательських цінностей, норм поведінки й моралі. Вона не виходить за межі звичного протистояння митця і натовпу, не стає генієм-художником, який би виділявся навіть зі сфери творчих особистостей. Безумовно, Ганна поряд із двома іншими своїми товаришками (учителькою Мартою та музиканткою Софією) була найбільш послідовна і віддана до кінця своїм мистецьким поглядам, вважала малярство метою свого життя і задля нього ладна іти навіть на жертви (в її розумінні) [4, 21]. Та коли ця “укінчена артистка”, зараховуючи себе до “вибраної горстки суспільства”, протиставляла їх своєму оточенню, то Стрікленд протиставляв себе

всім і всьому, що обмежувало його мистецький дух; жив не в світі “артистичних законів”, а в світі без законів цілком.

Однією з ключових проблем творів, у центрі яких – образ художника, є проблема протистояння митця й суспільства та похідна від неї – генія та моралі.

У романі “Місяць і мідяки” Стрікленда – успішного, уже не першої молодості й нічим, здавалося б, непримітного біржового маклера – охоплює непереборна потреба творчості. Він безоглядно пориває з колишнім діловим світом і світом псевдомистецтва, де прагнула жити його дружина, переїжджає в Париж і повністю присвячує себе малярству, при цьому зрікаючись усіх матеріальних благ. Посмертне визнання таланту героя, здобуте ціною тяжких страждань за життя, типове для багатьох митців-новаторів, що розхитували підвалини зашкарублого академізму й підривали стереотипи буржуазно-обивательського сприйняття мистецтва [3, 14].

У новелі “Valse mélancolique” ці проблеми ускладнюються ще й тим, що митець – жінка. А наділена талантом жінка приречена на нелегкий шлях, оскільки змушена ламати встановлені суспільством стереотипи щодо своєї ролі, насамперед дружини й матері. І зрозуміти її може також тільки творча натура. Тому Софія й говорить про художницю Ганнусю: “Вона душею – артистка, хоч її твори не здобудуть собі, може, європейської слави. На те нема ліку. Ні чоловік, ні діти не вилічать її з того; до того вона гарна – вона є сама краса, і шкода би втискати ту артистично закросну душу в формат пересічних жіночих душ...” [2, 283]. “Живучи штукою”, Ганна все-таки розуміє, що суспільство з його мораллю прихильніше ставиться до жінок з “вузькими домашньо-практичними поглядами і старосвітськими замахами жіночності” [2, 266]. Незважаючи на те, що, на її думку, “царство на землі належиться таким, як Марта”, все ж вона, як і Стрікленд, не зрікається свого покликання.

Особливе місце, яке займає художник у суспільстві, постійно втягує його в конфлікт з оточенням. Виникає питання про те, наскільки сумісний творчий імператив, жадоба мистецького освоєння світу з гармонійним у ньому існуванням, із гармонією в собі, де та міра моральності, якої не має права переступити геній в ім’я свого високого призначення [3, 15]. Чи можна виправдати запеклий індивідуалізм Стрікленда, що топче все довкола заради свого покликання та руйнує не лише його оточення, але якоюсь мірою і його самого?

Чи можна засудити Ганну, яка жертвує своїм особистим жіночим щастям заради реалізації свого таланту, залишає власну дитину без батька, тільки тому, що “не може погодитись о способі життя” і хоче сповна віддатись мистецтву? На ці питання неможливо відповісти однозначно. Безсумнівним залишається тільки те, що за жертвовну вірність своєму таланту герої сповна поплавилися постійним нерозумінням, критикою, звинуваченням із боку оточення.

Проте крайній індивідуалізм та надзвичайна своєрідність особистості художника має і незрозумілу здатність притягувати до себе людей. Так, героїня “*Valse mélancolique*” “тішилася великою симпатією межи своїми товаришками по заняттю, а навіть і самі професори, гострі подеколи до нечемності супроти своїх учеників і учениць, любили її по-батьківськи і робили їй свої закиди й уваги в найлагідніший спосіб, щоб лиш не діткнути її...” [2, 266]. Та й подруга Марта визнавала: “Вона панувала наді мною, мов над якоюсь підданою [...]. Коли виїздила не раз у своїх інтересах на час із дому, я навіть тужила за нею. За нею і за тою силою, що йшла від неї і надавала нашому оточенню характер і якийсь життя...” [2, 267].

Незважаючи на жорстоке ставлення до оточення, невдячність, невічливість і нахабство, все-таки якась дивна сила притягувала людей і до Стрікленда. Неможливо пояснити симпатію “молодого дівчати” з паризького трактиру, яка “чомусь-то тяглася до Стрікленда”, згубного кохання Бланк Струве до цього “нелюда” і “потвори”, за її словами, який навіть не подякував їй та її чоловікові за те, що врятували його від смерті. Неодноразово принижувався, все прощав і плазував перед ним і Дірк Струве – ще один образ художника в романі “Місяць і мідяки”, представник масового мистецтва, який із боєм усвідомлював, що Стрікленд – геній, а він – ні. І нічого тут не вдієш. Зате він впізнає геніальність в інших і всім серцем шанує її. “Бо вона, з його слів, – чудо із чудес, а для тих, хто наділений нею, вона – хрест тяжкий. Тому в стосунках з геніями потрібна поступливість і безмірне терпіння...” [3, 105]. Безмірною покорою, відданістю і любов’ю оточила хворого на проказу Стрікленда в його останні дні, ризикуючи своїм життям і життям їхніх дітей, тубілка Ата. То ж можна помітити дивну закономірність – чим більша геніальність, тим більш суперечливе ставлення вона викликає у людей.

Є чимало аналогій у композиції творів, формі викладу та вжитих художніх засобах. Так, на перше місце в романі та новелі виходить

не сюжетна основа, а взаємозв'язок настроїв, переживань героїв, соціальні та психологічні чинники їхньої поведінки. "Місяць та мідяки" і "Valse mélancolique" написані у вільній формі спогаду. Така форма оповіді від першої особи в романі "Місяць і мідяки" породжує ілюзію вірогідності, тим більше, що оповідач не просто є спостерігачем, а й бере участь у подіях. Він їде в Париж за дорученням дружини Стріклєнда, марно намагаючись поновити їхній шлюб; через багато років потрапляє по художникових слідах на Таїті. Сюжетне коло роману із сповненою іронією кінцівкою замикається зустріччю автора з бундючною та респектабельною родиною Стріклєнда [3, 13]. Отже, автор-оповідач розповідає про те, свідком чого був сам і що почув від інших, тож тією чи іншою мірою причетний до долі героїв.

У ролі автора-оповідача у творі О. Кобилянської "Valse mélancolique" виступає жінка-інтелігентка, студентка, майбутня вчителька іноземних мов Марта, яка і сама є однією з героїнь новели. Її доля тісно переплітається з долею художниці, хоча вони і прямують у різних напрямках: Марта – до розміреного сімейного життя, а Ганна – до безмежного світу артизму.

Вагоме місце у творах займають діалоги, які слугують не стільки для інформації про обставини та події, скільки для розкриття почуттів героїв, їхнього ставлення один до одного. Невипадковим є й використання неповних, еліптичних речень, характерних для розмовної мови, які часто містять конденсовану суть висловлювання і є набагато промовистішими, ніж розлогі деталізовані описи.

В аналізованих творах знаходимо й відмінності, що свідчить про їх художню своєрідність. Якщо С. Моем відтворює майже цілу історію життя художника, то О. Кобилянська обмежується лише невеличким епізодом із життя Ганни, що впливає і на вибір жанру творів – роман і новела. У творі "Місяць та мідяки" художник Стріклєнд є головним героєм, і всі події розгортаються навколо нього, в той час як художниця Ганна, так би мовити, є співгероїнею поряд із двома іншими, не менш цікавими особистостями, музиканткою Софією та вчителькою Мартою.

Висновки й перспективи подальших досліджень. Отже, на зламі ХІХ – ХХ ст. в українській і англійській літературі народжується багато нових тем, персонажів, серед яких образ художника займає помітне місце. Тісні рамки викривленої моралі та фальшивих цінностей, а також щоденне, монотонне, похмуре існування спонукають письменників розкривати світ краси й свободи, акцентувати

увагу на неординарних, сильних особистостях, які здатні протистояти соціальному злу. Наявність низки спільних рис щодо інтерпретації образу художника в романі С. Моема "Місяць та мідяки" й повісті О. Кобилянської "Valse mélancolique" свідчить про загальноєвропейську тенденцію актуалізації інтересу до теми мистецтва в письменстві кінця XIX – поч. XX ст. та відкриває широке поле для подальших досліджень.

Література

1. Гром'як Р. Т. Міжнаціональні горизонти і компаративістичний дискурс сучасних літературознавчих студій : [монографія] / за ред. Р. Гром'яка. – Т. : РВВ ТНПУ, 2005. – 320с.
2. Кобилянська О. Ю. Вибрані твори: повість, оповідання (Класики української літератури) / О. Ю. Кобилянська упоряд., вступ. ст. Ю. Б. Кузнецова; – К. : ІНТЕЛЕКТ-АРТ, 2008. – 432 с.
3. Моем В.-С. Місяць і мідяки. На жалі бритви: романи : пер. з англ. / В.-С. Моем; передм. І. О. Влодавської. – К. : Дніпро, 1989. – 574 с.
4. Овдійчук Л. Солодке щастя зречень. Образ жінки-митця в українській літературі / Л. Овдійчук // Українська література в загальноосвітній школі. – 2004. – № 3. – С. 20–22.
5. Література Англії XX ст. : навч. посіб. / К. О. Шахова, С. Д. Жлуктенко та ін. ; за ред. К. О. Шахової. – К. : Либідь, 1993. – 400 с.
6. Шахова К. О. Література та образотворче мистецтво : літературно-критичний нарис / К. О. Шахова. – К. : Дніпро, 1987. – 195 с.

УДК 809.1

Вікторія Приходько
(м. Луцьк)

ІНТЕРПРЕТАЦІЯ СМІХОВОЇ КУЛЬТУРИ В ІНШОМОВНОМУ ДИСКУРСІ: ІМАГОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

У статті розглянуто інтерпретацію сміхової культури повісті М. Гоголя "Сорочинська ярмарка" в англomовному дискурсі крізь призму імагології. Проаналізовано низку проблем іншомовної інтерпретації: зникнення комічного, зміна типу комічного, збереження національної автентичності оригіналу тощо.

Ключові слова: інтерпретація, сміхова культура, дискурс, імагологія, фразеологія.

Приходько В. Б. Інтерпретація смеховой культури в иноязычном дискурсе: имагологический аспект. В статье рассматривается интерпретация